

European
University
Institute

ROBERT
SCHUMAN
CENTRE FOR
ADVANCED
STUDIES

Monitor Medijskog Pluralizma 2016

Praćenje rizika po medijski pluralizam u EU i van nje

Narativni izvještaj, Crna Gora

Autor: Dragoljub Duško Vuković

Centre for Media Pluralism and Media Freedom

CMPF
Centre for Media Pluralism and Media Freedom

TABLE OF CONTENT

1.	O projektu	1
2.	Uvod	2
3.	Rezultati iz prikupljenih podataka: procjena rizika po pluralizam medija	3
3.1.	Osnovna zaštita (rizik 35% – srednji rizik)	4
3.2.	Tržišni pluralizam (rizik 63 % - srednji rizik)	5
3.3.	Politička nezavisnost (rizik 68% - visok rizik)	6
3.4.	Društvena uključenost (rizik 57% - srednji rizik)	7
4.	Zaključci	9
	Aneks 1. Državni tim	10
	Aneks 2. Grupa eksperata	10

1. O PROJEKTU

1.1 PRIKAZ PROJEKTA

Monitor medijskog pluralizma (The Media Pluralism Monitor-MPM) je istraživačko oruđe dizajnirano da identifikuje potencijalne rizike po medijski pluralizam u državama članicama Evropske unije. Ovaj izvještaj je nastao u okviru prve panevropske primjene MPM sprovedene 2016. godine u sklopu projekta finansiranog od strane Evropskog parlamenta. Projekat je sproveden u 28 država članica EU, kao i u Crnoj Gori i Turskoj, uz novčanu potporu koju je EU dodijelila Centru za medijski pluralizam i slobodu medija (Centre for Media Pluralism and Media Freedom - CMPF) Evropskog univerzitetskog instituta u Firenci.

1.2 METODOLOŠKE NAPOMENE

Iskusni CMPF partneri, nezavisni nacionalni istraživači su prikupljali podatke i autori su narativnih izvještaja, osim u slučajevima Malte i Italije gdje je podatke prikupljao tim CMPF. Istraživanje je bazirano na standardizovanom upitniku i odgovarajućim smjernicama koje je razvio CMPF. U Crnoj Gori CMPF je sarađivao sa timom eksperata koje je vodio Dragoljub Duško Vuković, koji je prikupio podatke, unio ih, komentarisao variable i intervjuisao relevantne stručnjake. Osooblje CMPF je pregledalo izvještaj. Osim toga, da bi se obezbijedila tačnost i pouzdanost rezultata, grupa nacionalnih stručnjaka u svakoj državi je pregledala odgovore na pitanja izdvojena za evaluaciju. (Vidjeti Anex I sa listom stručnjaka).

Rizici po pluralizam medija istraživani su u četiri glavna tematska područja, za koja se smatra da obuhvataju glavne oblasti rizika po medijski pluralizam i slobodu medija: Osnovna zaštita, Tržišni pluralizam, Politika nezavisnosti i Društvena uključenost. Rezultati se temelje na procjeni brojnih pokazatelja (indikatora) za svaku tematsku oblast (Vidi ispod Grafikon 1)

Rezultati i indikatori za svako područje predstavljani su na skali od 0 to 100%. Rezultati od 0 do 33% su računati kao nizak rizik, od 34 to 66% kao srednji, dok su rezultati između 67 i 100% računati kao visok rizik¹.

Disclaimer: The content of the report does not necessarily reflect the views of the CMPF or the EC, but represents the views of the national country team that carried out the data collection and authored the report.

1 Za više informacija o MPM metodologiji, pogledajte CMPF izvještaj "Monitoring Media Pluralism in Europe: Application of the Media Pluralism Monitor 2016 in EU-28, Montenegro and Turkey, <http://monitor.cmpf.eu.eu/>

2. UVOD

Crna Gora je balkanska država sa više od 620.000 stanovnika i teritorijom od 13.812 kvadratnih kilometara koja na jugozapadu izlazi na Jadransko more. Hrvatska je susjed Crnoj Gori sa zapadne strane, Bosna i Hercegovina sa sjeverozapadne, dok se sa sjevera graniči sa Srbijom, a sa istoka i jugoistoka sa Kosovom², odnosno Albanijom.

Crna Gora je multinacionalna i multireligijska država. Crnogorci, prema posljednjem popisu iz 2011. godine, čine 44.98% stanovnika, Srbi 28.73% Bošnjaci 8.65%, Albanci 4.91%, Muslimani 3.31%, Romi 1.01% i Hrvati 0,97%. Prema Ustavu, zvanični jezik je crnogorski, a u zvaničnoj upotrebi su i srpski, bošnjački, hrvatski i albanski jezik.

Crnogorska ekonomija je još u tranziciji prema tržišnoj ekonomiji sa započetim procesom strukturnih reformi i privatizacijom preduzeća i resursa u državnom vlasništvu. Dominantni sektori su turizam i trgovina, dok je industrija ograničena uglavnom na proizvodnju električne energije, čelika i aluminija, kopanje uglja i šumarstvo. Ekonomski rast se dominantno zasniva na inostranim ulaganjima. U 2015. godini bruto društveni proizvod (BDP) je rastao po stopi od 3,4%. Ekonomiju karakteriše visok spoljnotrgovinski deficit, visoka poreska dugovanja kompanija, opšta nelikvidnost, visoka stopa nezaposlenosti (18,15 %) i visok javni dug. Na kraju 2015. javni dug je iznosio 2,3 milijarde eura ili 65,69% BDP. Crna Gora nema svoju vlastitu valutu i koristi Euro kao legalno sredstvo plaćanja.

Crna Gora je parlamentarna demokratija sa višestranačkim sistemom. Iako je u 2015. godini bilo 45 registrovanih političkih stranaka, Demokratska partija socijalista (DPS) je na vlasti od uvođenja višestranačke demokratije 1990. Ova partija je tokom svih ovih godina mijenjala politička opredjeljenja – od partije ljevice do partije koja podržava neoliberalni ekonomski koncept i integraciju Crne Gore u EU i NATO. Aktuelni lider DPS Milo Đukanović je, sa kraćim prekidima, bio premijer i predsjednik od 1991. godine.

Crnogorsko medijsko tržište nudi raznovrsnost pogleda preko 5 nacionalnih i 10 lokalnih TV stanica, više od 40 radio stanica, 5 dnevnih novina i 4 značajna informativna portala. Ukupan prihod u 2015. iznosio je oko 36 miliona eura. Značajan dio tržišta pripada javnim servisima – dva nacionalna TV i radio kanala, tri lokalne TV i 14 lokalnih radio stanica. Oni su uglavnom finansirani iz budžeta (državnih i lokalnih) i čine više od 60 % audio-vizuelnog medijskog (AVM) tržišta. Otvorenost tržišta za snažne regionalne medijske igrače je pojačalo konkurenciju i otežala ekonomsku održivost lokalnih medija. TV ostaje najdominantniji medij, a informativni portali su preuzeli primat od štampe. Oko 85% stanovništva koristi usluge neke od komercijalnih platformi za distribuciju radio i TV programa.

Što se tiče uređivačke politike, medijska scena je duboko podijeljena na provladine medije i one koji oponiraju vladi. Regulatorna tijela su nezavisna od Vlade, ali je njihova finansijska nezavisnost ugrožena jer je i dalje pod uticajem parlamenta koji je odgovoran za donošenje finansijskih planova i izvještaja Agencije za elektronske medije, i ima pravo da ih izmijeni. Samoregulacija je slaba, a profesionalne organizacije, uključujući i sindikate, nemaju značajniji uticaj.

Iako je medijska zakonska regulativa u velikoj mjeri usklađena sa međunarodnim standardima, u toku su inicijative za njeno unaprjeđenje s ciljem hvatanja u koštac s izazovnim pitanjima preovlađujućeg državnog finansiranja nacionalnih javnih servisa, neregulisane državne pomoći medijima, zaštite novinara, koncentracije vlasništva i konkurencije na tržištu.

2 Ova oznaka ne prejudicira status i u skladu je s Rezolucijom Savjeta bezbjednosti UN 1244 i mišljenjem Međunarodnog suda pravde o Deklaraciji o nezavisnosti Kosova

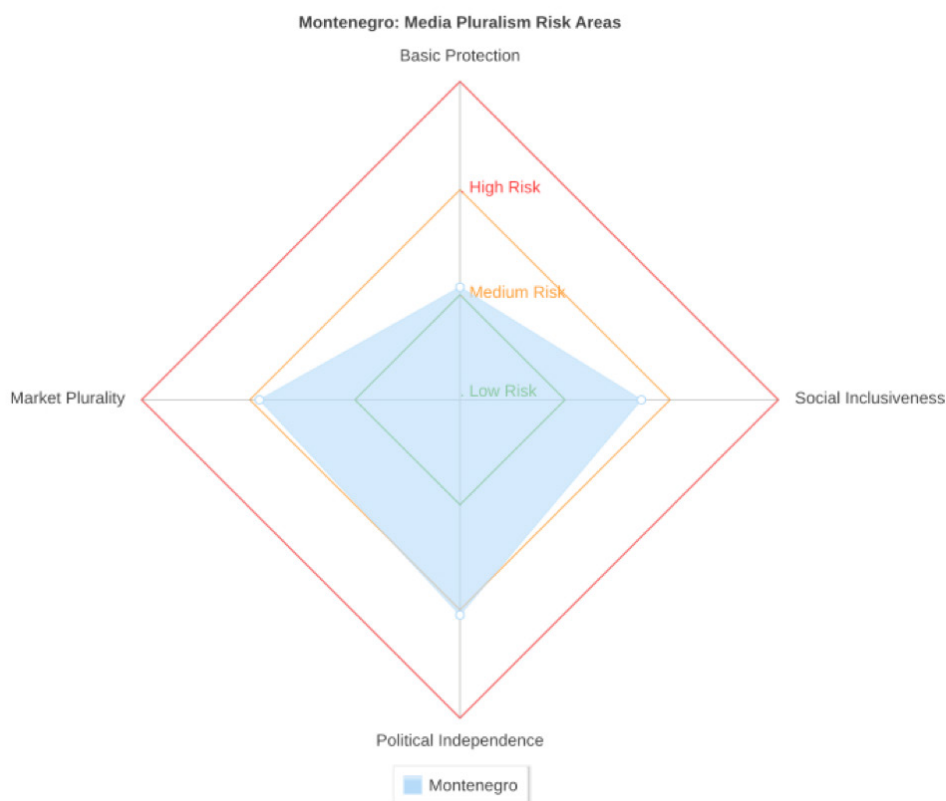
3. REZULTATI IZ PRIKUPLJENIH PODATAKA: PROCJENA RIZIKA PO PLURALIZAM MEDIJA

Kao zemlja kandidat za pridruživanje EU, Crna Gora je u velikoj mjeri usaglasila svoje medijsko zakonodavstvo sa međunarodnim standardima. Privatizacija jedinog državnog medija okončana je 2014, a pluralističko tržište je uspostavljeno znatno ranije. Kleveta je dekriminalizovana i uspostavljeni su nezavisna regulatorna tijela. Kada je riječ o bazičnim indikatorima zaštite, ključni problemi ostaju ćutanje administracije u vezi sa pravima na slobodan pristup informacijama, kao i spora i neefikasna sudska procedura u slučajevima optužbi za klevetu. Poseban problem predstavljaju neriješeni slučajevima napada na novinare i imovinu medija što, zajedno sa lošom socijalnom zaštitom i slabom solidarnošću među medijskim profesionalcima, stvara nepovoljne uslove za rad u medijima.

Tržišna održivost i konkurentnost su još uvijek krhki. Javni servisi, koji predstavljaju najveći dio AVM tržišta, skoro u potpunosti se oslanjaju na direktnu državnu podršku. Otvorenost tržišta i sličnost jezika obezbjeđuje domanantnu ulogu na lokalnom tržištu regionalnim medijskim kompanijama, koje djeluju iz Srbije a vlasnici su im iz Srbije i Grčke, što otežava opstanak lokalnim medijima. Medijska koncentracija i državna podrška medijskom sektoru nijesu ni regulisani niti transparentni.

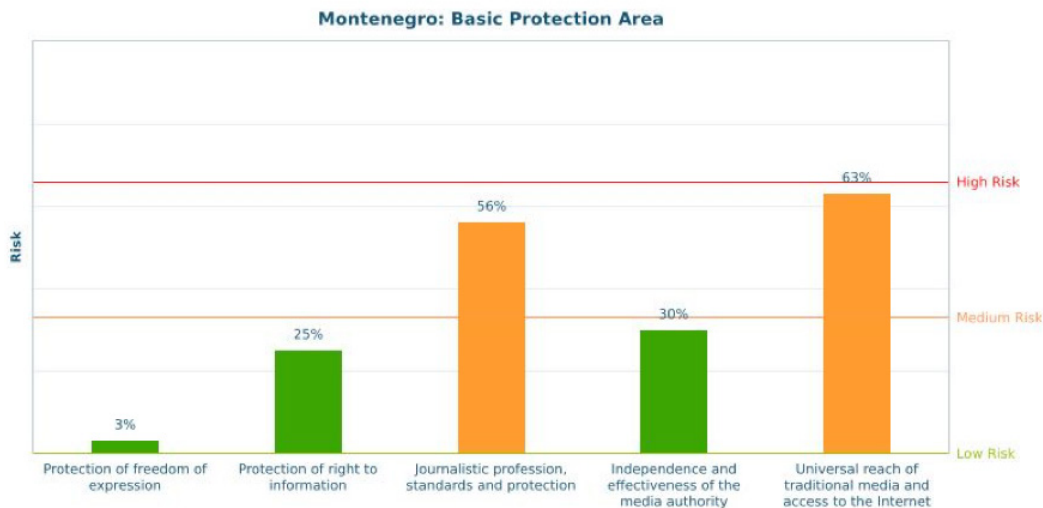
Politički uticaj na uređivanje medija je očit, iako ga je teško utvrditi pošto ne postoje regulatorni mehanizmi ili prakse kontrole ili preveniranja indirektnog političkog miješanja u poslove medija. Osnovni podaci, poput onih o udjelu publike ili prihoda od maketinga, nijesu javno dostupni.

Regionalne i lokalne zajednice imaju pristup medijima uglavnom kroz mrežu javnih servisa koja je finansirana od strane lokalnih vlasti. Kada su u pitanju manjine i osobe sa invaliditetom, njihov pristup medijima je značajno ograničen. U medijima ne postoji politika rodne ravnopravnosti, a politika medijskog opismenjavanja je na samom početku.

3.1. OSNOVNA ZAŠTITA (RIZIK 35% – SREDNJI RIZIK)

Indikatori osnovne zaštite čine regulatornu okosnicu medijskog sektora u svakoj savremenoj demokratiji. Oni procjenjuju brojnost potencijalnih rizičnih oblasti, uključujući postojanje djelotvorne primjene regulatorne zaštite slobode izražavanja i prava na informacije; status novinara u svakoj zemlji, uključujući njihovu zaštitu i mogućnost da rade; nezavisnost i sposobnost nacionalnih regulatornih tijela da efikasno regulišu medijski sektor; dostupnost tradicionalnih medija i pristup internetu.

Indikator rizika zaštite slobode izražavanja je nizak (3%) zato što je zakonodavni okvir koji se odnosi na zaštitu slobode izražavanja i prava na informacije u velikoj mjeri usklađen sa evropskim standardima, iako je još u toku kompletiranje relevantne nacionalne legislative. Građani su u mogućnosti da koriste zakonske i druge lijekove u slučajevima kršenja slobode izražavanja, bilo preko kancelarije Ombudsmana, bilo preko sudova i samoregulatornih tijela. Pritužbe i žalbe su rijetke, a većina njih se tiče prava na ispravku i odgovor na nešto što je objavljeno u masovnim medijima.

Kleveta je dekriminalizovana, a pravni lijekovi omogućavaju proporcionalne reakcije na štampanje ili emitovanje klevetničkih izjava. Međutim, postoji tendencija da građanski sporovi traju dugo i da nemaju efekta. U 2015. godini pojavila se inicijativa za donošenje posebnog zakona o kleveti, koji bi garantovao efikasnije sudske procese u slučajevima klevetanja u medijima. Osnovni sud u Podgorici je 2014. godine dva puta zabranjivao distribuciju nekoliko izdanja tabloida "Informer" u nastojanju da blagovremeno onemogući distribuciju problematičnog sadržaja.

Indikator rizika zaštite prava na informacije je takođe nizak (25%) iako postoje izazovi u ovoj oblasti. Najveći problem je ćutanje administracije, kao i krajnji zakonski rok od 15 dana za odgovore na zahtjeve za pristup informacijama, koji se često uveliko probija. Administracija je, primjera radi, u 2015. godini ostavila bez odgovora više od polovine zahtjeva za pristup informacijama. Drugi nedostatak je taj što tijelo za nadzor i žalbe – Agencija za zaštitu ličnih podataka i slobodan pristup informacijama (AZIP) – ne odlučuje u slučajevima kada institucije ne reaguju na zahtjeve za slobodan pristup informacijama.

Indikatorom srednjeg rizika su označeni novinarska profesija, standardi i zaštita, uglavnom zbog toga što je pristup novinarskoj profesiji u Crnoj Gori apsolutno slobodan, bez regulatornih ili samoregulatornih ograničenja ili uslova u tom pogledu. S druge strane, novinari su slabo predstavljeni u profesionalnim organizacijama, jer u njih je uključeno manje od 20 posto. Brojne novinarske organizacije postoje jedino na papiru. One ne obezbjeđuju bilo kakve značajne usluge svojim članovima i nemaju realnog uticaja.

Razlozi za novinarsko nejedinstvo nijesu profesionalne već političke naravi. Crnogorski mediji su duboko politizovani i podijeljeni, i to ima značajan uticaj na novinarska udruženja i njihovu sposobnost da postanu uticajni akteri. Zaštita novinarske bezbjednosti je drugi visoko rizični indikator. Dešavaju se napadi i prijetnje novinarima, a većina slučajeva ostaje neriješena. Osim toga, uslove za rad novinara karakteriše manjak poštovanja za radna prava zaposlenih u medijima i plate koje su ispod nacionalnog prosjeka.

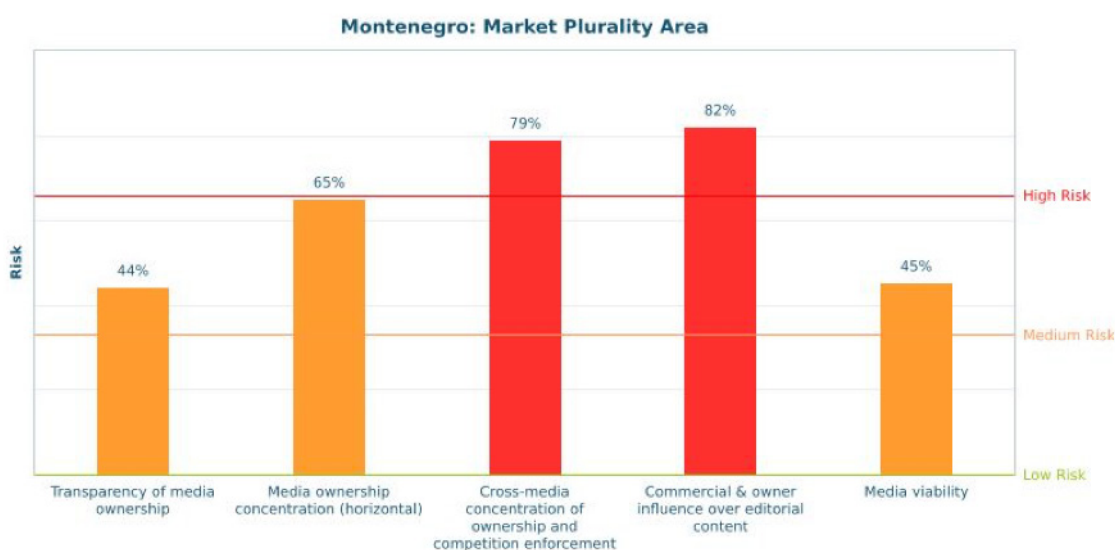
Indikatorom niskog rizika označeni su nezavisnost i efikasnost medijskih tijela jer postojeća zakonska regulative štiti ova tijela od političkog ili komercijalnog uticaja; ona su finansijski nezavisna i transparentna u radu. Njihova nezavisnost je, međutim, ugrožena od strane parlamenta koji je odgovoran za prihvatanje finansijskih planova i izvještaja Agencije za elektronske medije (AEM) i koji praktikuje da koristi pravo da ih mijenja. Postoje, ipak, posredni

dokazi da regulatori nemaju niti dovoljno zakonske moći ili volje da sprovedu sektorske analize koje bi mogle otkriti potencijalne ekonomske ili političke pritiske na rad medija.

Kada je riječ o oblasti osnovne zaštite, indikator najvišeg rizika je kod opšte dostupnosti tradicionalnih medija i pristupa Internetu. Kod javnih medijskih servisa opšta pokrivenost populacije iznosi 85 %. Proces digitalizacije je još uvijek u toku, a trenutno digitalnim signalom je pokriveno 92 %. Signal nacionalnog radio emitera (RCG) pokriva 97 % stanovništva. Četiri vodeća internet provajdera imaju 96 % udjela na tržištu, a neutralnost internet mreža nije regulisana nijednim zakonom.

3.2. TRŽIŠNI PLURALIZAM (RIZIK 63 % - SREDNJI RIZIK)

Indikatori tržišnog pluralizma ispituju postojanje efikasne i transparentne primjene odredbi u pogledu vlasništva nad medijima. Osim toga, oni procjenjuju regulatorne zaštitne mehanizme i njihovu djelotvornost u pogledu sprječavanja horizontalne i unakrsne vlasničke koncentracije, kao i ulogu tržišnog nadmetanja i kontrole državne pomoći kada je u pitanju zaštita medijskog pluralizma. Šta više, oni nastoje da procijene održivost medijskog tržišta koje se istražuje, kao i da li i u kojoj mjeri komercijalni interesi, uključujući i vlasnike i oglašivače, utiču na donošenje uređivačkih odluka.

Indikator rizika transparentnosti medijskog vlasništva je srednji (44%) zbog toga što su podaci o medijskom vlasništvu većim dijelom javno dostupni preko regulatornog tijela koje je zaduženo za audio-vizuelni sektor (Agencija za elektronske medije). Ne postoji registar štampanih medija, ali su djelimični podaci o izdavačima dostupni javnosti preko Centralnog registra pivrednih subjekata koji vodi Poreska uprava Crne Gore. Takođe, nema pouzdanih i provjerljivih podataka o štampanim i prodanim tiražima, iako Medijski zakon na to obavezuje izdavače. Međutim, za nepoštovanje obaveze transparentnosti sankcije su predviđene samo za elektronske medije. Internet portali tek treba da budu u potpunosti regulisani, kako u pogledu vlasničke transparentnosti tako i u pogledu sadržaja. Jedan relevantan propis (Pravilnik o elektronskim publikacijama) u vezi sa tim usvojen je 2016. godine.

Nivo transparentnosti medijskog vlasništva je sporan pošto su tri od četiri komercijalne TV stanice sa nacionalnom pokrivenošću (TV Pink M, TV Prva, TV Vijesti) u većinskom vlasništvu inostranih kompanija, a isto je i u slučaju dvije od četiri dnevne novine. Njihovi interesi i međusobna povezanost često se preispituju od strane medija i organizacija iz civilnog sektora.

Indikator rizika koncentracije medija je takođe visok (65%), kao i indikator rizika unakrsne koncentracije vlasništva i uloge tržišnog nadmetanja (79%). Regulatorno tijelo je uspješno osuđivalo pokušaje vlasničke koncentracija u sektoru AVM u posljednjih nekoliko godina. Agencija za elektronske medije je, u nekoliko navrata, onemogućila emitere sa nacionalnom pokrivenošću da steknu više od zakonom dozvoljenog udjela u drugom nacionalnom emiteru i dnevnoj štampi. Analize³ koje su radile organizacije civilnog društva pokazuju da su se intervencije odnosile na formalno usaglašavanje sa zakonom, jer je vlasništvo bilo preneseno na bliske rođake i druge usko povezane osobe, dok su stvarni vlasnici i donosioci odluka ostali isti.

Horizontalna koncentracija vlasništva u sektoru štampe nije uopšte tretirana u postojećim zakonima, iako takva

³ D. Brkic, Media Ownership and Financing in Montenegro: Weak Regulation Enforcement and Persistence of Media Control, Peace Institute, Institute for Contemporary Social and Political Studies, Ljubljana, 2015, available at: <http://mediaobservatory.net/radar/media-integrity-report-media-ownership-and-financing-montenegro>

koncentracija postoji na tržištu. Poseban zakon o medijskoj koncentraciji, koji bi spriječio i horizontalnu i vertikalnu koncentraciju, bio je pripremljen, ali nikada nije usvojen. U 2014. godini jedan vlasnik je došao u posjed dvije od četiri dnevne novine i dva informativna internet portala⁴.

Indikator rizika komercijalnog i vlasničkog uticaja na uređivačke sadržaje je 82% i najviši je u ovom području. Ne postoje mehanizmi koji obezbjeđuju socijalnu zaštitu novinara u slučaju promjene vlasništva ili uređivačke politike. Takođe, ne postoje ni regulatorne niti samoregulatorne zaštitne mjere i instrumenti kojima se obezbjeđuje da odluke koje se tiču postavljanja ili razrješenja glavnog i odgovornog urednika ne budu pod uticajem komercijalnih interesa.

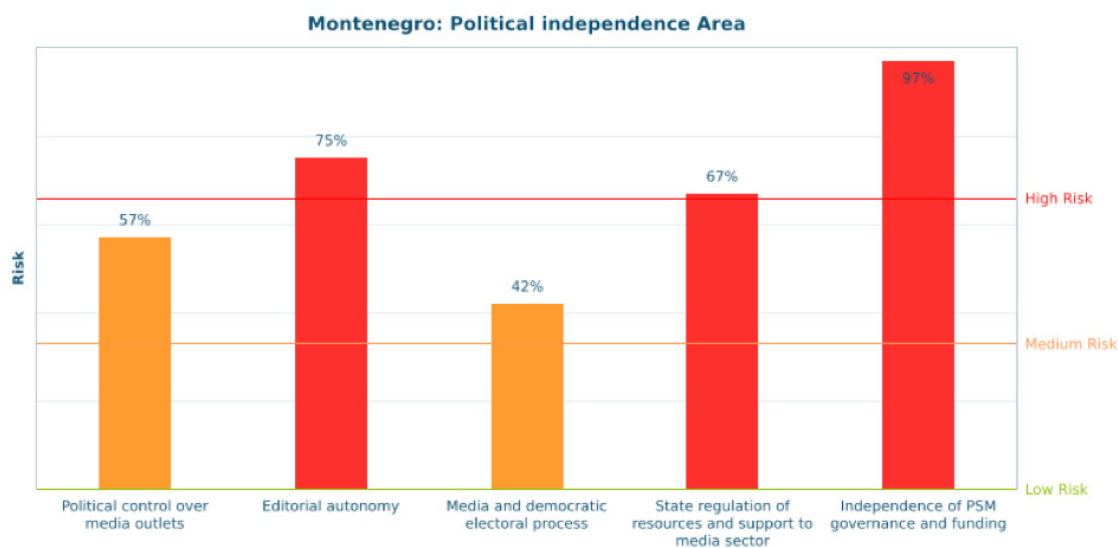
Indikator rizika održivosti medija je srednji (45%). Statistički podaci i analize o prihodima medija nijesu dostupne javnosti, a mediji u velikoj mjeri ne poštuju obavezu da dostavljaju poreskim organima podatke o svojim prihodima od marketinga. Ako se uporede dostupni rezultati poslovanja pet nacionalnih emitera, uključujući i javni servis, ispostavlja se da su njihovi ukupni prihodi porasli u 2015. godini 11 %. Ipak, imajući u vidu sve okolnosti, ovo ne može biti uzeto kao pokazatelj održivosti pošto je 2013. i 2014. godina samo jedna od pet nacionalnih TV stanica ostvarila profit. Povećanje u 2015. godini odnosi se na nacionalni javni servis koji se direktno finansira iz državnog budžeta

Nijesu dostupni objedinjeni podaci za sektor štampe, ali prema finansijskim rezultatima iz 2015. godine dvije vodeće kompanije koje su izdavači dnevnih listova, Jumedia Mont i Daily Press, njihovi prihodi su opali 8%, odnosno 23 %.

On line oglašavanje pokazuje blagi rast u 2014. i 2015. godini, ali je to još uvijek samo 7% od ukupnih izdvajanja za oglašavanje.

3.3. POLITIČKA NEZAVISNOST (RIZIK 68% - VISOK RIZIK)

Indikatori političke nezavisnosti ispituju postojanje i djelotvornost regulatornih mjera zaštite od političke pristrasnosti i političke kontrole nad medijima, novinskim agencijama i distributivnim mrežama. Oni se takođe bave i postojanjem i djelotvornošću samoregulacije u obezbjeđivanju uređivačke nezavisnosti. Osim toga, ovi indikatori nastoje da procijene uticaj države (i, uopšte, političke moći) preko funkcionisanja medijskog tržišta i nezavisnih javnih medijskih servisa.

Indikator rizika političke kontrole nad medijima je srednji (44%). Regulacija audio-vizuelnog sektora onemogućava političkim partijama da osnivaju audio-vizuelne medije ili da ih sponzorišu, ali ne postoje zakonska ograničenja koja bi spriječila nečiju direktnu ili indirektnu kontrolu nad štampanim medijima, novinskim agencijama i online medijima. Zbog nepostojanja sistematskog monitoring, nema podataka o direktnoj političkoj kontroli nad audio-vizuelnim medijima, ali su ti uticaji očigledni. Istraživanja koja se odnose na finansiranje medija koja su radile organizacije civilnog društva pokazuju moguće klijentelističke veze između inostranih vlasnika medija i crnogorskih vlasti. Postoji uvjerenje da u takvoj vezi Vlada usmjerava novac i kreira povoljno poslovno okruženje za određene medije, koji za uzvrat predstavljaju vladajuću partiju u pozitivnom svijetlu i često vode pozitivne kampanje za njen račun.

Indikator rizika uređivačke nezavisnosti je visok (75%) zato što medijski zakoni ne garantuju na bilo koji način autonomiju prilikom postavljanja ili razrješenja glavnih i odgovornih urednika. Postoje pokazatelji da se politički faktori miješaju u izbor i smjenu glavnih i odgovornih urednika u medijima koji su pod manjom ili većom političkom

⁴ M. Perovic Korac, Invest in Media, Earn in Tourism, 2016-03-06, <http://mediaobservatory.net/investigative-journalism/inter-ests-greek-businessman-petros-stathis-montenegro-in-media-invest-media>

kontrolom. Ovo je posebno naglašeno u nacionalnim javnim medijskim servisima, kao i u lokalnim. Odredbe o uredničkoj nezavisnosti informativnih medija postoje jedino u Kodeksu novinara/ki Crne Gore, ali ovaj dokument nije nikada poštovan u većoj mjeri zbog nepostojanja snažnih samoregulatornih mehanizama.

Evidentan je sistematski uticaj na uređivani sadržaj informativnih medija. Na jednoj strani, uticaj se ogleda u činjenici da sadržaj, izbor tema i uređivački pristup temama, suštinski odražava Vladinu propagandnu agendu. Na drugoj strani, politički uticaj se osjeća u prenaplašavanju loših aspekata vlasti i neizbalansiranom pristupu temama.

Indikator rizika koji se tiče medija u procesu demokratskih izbora ima srednju vrijednost (42%). Tokom izbornog procesa, javni medijski servisi obezbjeđuju svim učesnicima slobodan i jednak pristup, a takođe i pošteno predstavljanje političkih pogleda u vijestima i informativnim programima. Ovo je usamljen primjer, tako da generalno govoreći nije obezbeđeno nepristrasno izvještavanje. Komercijalni TV kanali, bez izuzetka, nijesu politički neutralni i imaju svoje političke favorite, što je posebno uočljivo tokom izborne kampanje.

Indikator rizika koji se odnosi na državnu regulaciju resursa i podršku medijskom sektoru ima visoku vrijednost (67%). Raspodjela frekvencija se sprovodi putem javnih konkursa, uz jasna pravila i kriterijume. Posljednjih godina nije bilo pritužbi kada je riječ o dodjeli frekvencija. Direktna podrška privatnim radio stanicama od strane države distribuira se preko javnog konkursa koji oglašava regulatorno tijelo, Agencija za elektronske medije. Riječ je o pomoći iz fonda u koji se uplaćuje novac dobijen od takse koja se naplaćuje po osnovu posjedovanja radio aparata u automobilima.

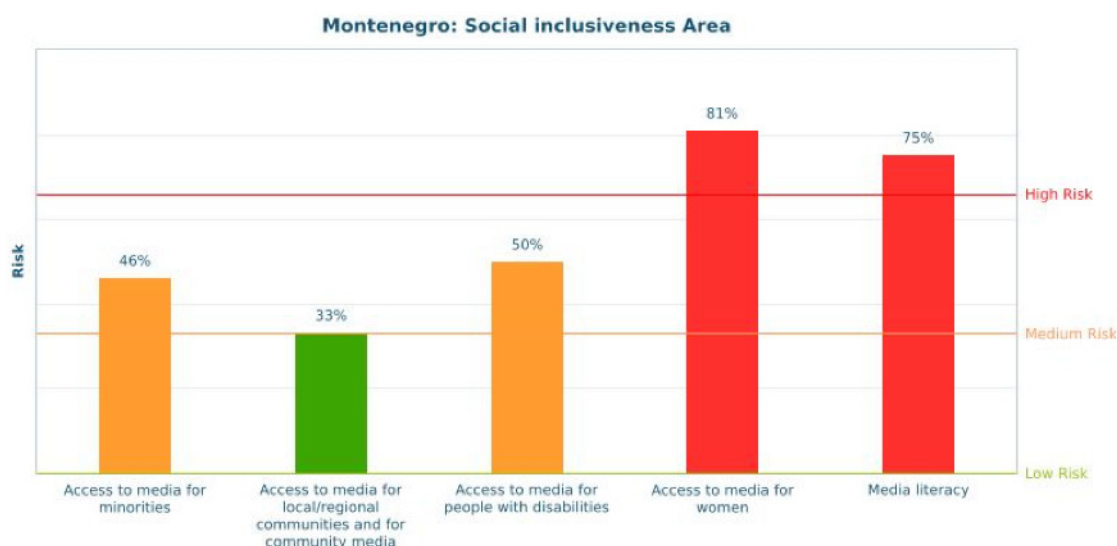
Državna pomoć privatnim medijima nije uopšte regulisana i postoje izvještaji organizacija civilnog društva koji pokazuju da to predstavlja prijatnu za tržišnu utakmicu. Ono što dodatno ovaj indikator čini visokim je činjenica da regulatori ne rade nikakve analize sektora koje bi otkrile neformalne ekonomske pritiske na nezavisno izvještavanje. Osim toga, ne postoje zvanični javni podaci o broju čitalaca, odnosno slušalaca i gledalaca.

Indikator rizika koji se odnosi na nezavisnost upravljanja i finansiranja javnih medijskih servisa iznosi 97% i predstavlja najveći rizik ne samo u ovom području, nego uopšte. Nacionalni javni medijski servisi direktno su finansirani iz državnog budžeta i ovi prihodi su dvostruko veći od onih koji imaju svi ostali tradicionalni elektronski mediji u zemlji. Ne postoje regulatorne mjere koje osiguravaju da sredstva namijenjena javnim nacionalnim servisima ne premaše iznos koji je neophodan za pružanje usluga. Izmjene i dopune Zakon o javnim radio-difuznim servisima RTCG kojima bi takve mjere bile uspostavljene pripremljene su krajem 2014. godine, ali nikada nijesu usvojene.

Procedure izbora Savjeta nacionalnih javnih medijskih servisa (RTCG) samo formalno garantuje nezavisnost od Vlade ili drugih političkih uticaja. Većina članova Savjeta, koje imenuje Skupština Crne Gore, dolazi iz institucija koje finansira država u kojoj je dominantan uticaj dugo godina vladajuće Demokratske partije socijalista. Sastav Savjeta RTCG nije prepoznat kao dovoljno snažan da primijeni mjere kojima bi bio povećan kvalitet programa i unaprijeđeno funkcionisanje nacionalnog javnog medijskog servisa.

3.4. DRUŠTVENA UKLJUČENOST (RIZIK 57% - SREDNJI RIZIK)

Indikatori društvene uključenosti bave se pitanjem pristupa različitim grupa medijima. Indikatori procjenjuju regulaciju i politiku zaštite medija zajednica (community media), pristup medijima manjina, lokalnih i regionalnih zajednica, žena i osoba sa invaliditetom. Dodatno, procjenjuju pristup specifičnih grupa medijima, kao i medijsku pismenost, koja je važan kontekst za stanje medijskog pluralizma. Područje društvene uključenosti ispituje i kakav ambijent kreira država kada je riječ o medijskoj pismenosti i digitalnim vještinama ukupnog stanovništva.

Istraživanje je pokazalo da indeks rizika pristupačnosti manjina medijima iznosi 46%. Crnogorska realnost je specifična zbog toga što manjine nijesu jasno definisane. Ustav definiše manjinska prava, ali ne utvrđuje ko su stvarno manjine. Ovo pitanje je ostalo otvoreno od referendum za nezavisnost i raskidanja državne unije sa Srbijom 2006. godine. Prema popisu stanovništva iz 2011. godine, Crnogorci čine 44,9 % stanovništva, a Srbi 28,7%. Druga specifičnost je što su Albanci i Romi jedine manjine čiji jezici su značajno različiti od jezika južnoslovenskih etničkih grupa, Crnogoraca, Srba, Bošnjaka, Muslimana i Hrvata. Ove dvije manjinske grupe imaju posebne radio i TV programe na nacionalnim javnim medijskim servisima. Informativni program na albanskom jeziku emituje se svakodnevno, a na romskom jednom nedjeljno na nacionalnoj javnom radiju, a jednom mjesečno na nacionalnoj javnoj televiziji.

Etničke manjine čiji jezik nije tako različit od jezika većine nemaju posebne programe na nacionalnim javnim servisima, što ponekad izaziva njihovo javno nezadovoljstvo. Specifična nacionalna struktura, kao i činjenica da su crnogorski, srpski, bošnjački i hrvatski isti jezik, sa nekim leksičkim i fonetskim razlikama, otežava određivanje proporcionalne zastupljenosti u audio-vizuelnim medijima.

Pristupačnost medija za lokalne i regionalne zajednice, kao i pristupačnost tih zajednica medijima zajednica ima nizak indeks rizičnosti (33%). Kategorija 'mediji zajednice' nije prepoznata u crnogorskom medijskom zakonodavstvu. Međutim, lokalni i regionalni mediji imaju, prema zakonu, pristup svim medijskim platformama pod istim uslovima. Vlast podržava lokalne/regionalne medije i putem podsticajnih mjera i putem direktnih subvencija. Agencija za elektronske medije, preko svog Fonda za pomoć komercijalnim emiterima, pomaže lokalnim i regionalnim radio emiterima.

Nacionalni javni medijski servis ima mrežu dopisnika, ali nema čvrstih pravila u pogledu prostora namijenjenog predstavljanju specifičnosti lokalnih i regionalnih zajednica u okviru cjelokupnog programa. Ne postoji zakonska obaveza da nacionalni medijski javni servisi emaju lokalni dopisnike, niti da se osnivaju regionalni radio i TV studiji koji bi proizvodili regionalne ili programe na jezicima nacionalnih manjina i drugih manjinskih zajednica.

Indikator rizika kada je riječ o pristupačnosti medija za osobe s invaliditetom je srednji i iznosi 50%. Medijski zakoni definišu obavezu proizvodnje i distribucije sadržaja za osobe sa invaliditetom i promovisanja njihovih prava. Neki medijski zakoni nameću obavezu medijima da proizvode sadržaje koji su prijemčivi osobama sa oštećenjima vida i sluha, ali u praksi se ove obaveze vrlo slabo ispunjavaju. Postoji, takođe, zakonska obaveza za audio-vizuelne medije "na zahtjev" da fiksiraju procenat sadržaja koji mora biti dostupan osobama sa invaliditetom. Ovoj obavezi se u praksi ne povinuju ni komercijalni niti, čak, javni medijski servisi.

Veoma je visok indikator rizika pristupačnosti medija za žene i iznosi 81%. Mediji u Crnoj Gori, uključujući javne medijske servise, još ne prepoznaju značaj rodne ravnopravnosti. Javni medijski servisi nemaju politiku rodne ravnopravnosti, iako je rodna struktura zaposlenih izbalansirana. Nacionalni javni servisi (RTCG) su početkom 2016. godine zapošljavali 212 novinara/ki, od čega su 120 bile žene, a 92 muškarci. Međutim, u Savjetu RTCG sjedi osam muškaraca i samo jedna žena.

Takođe je visok i indikator rizika kada je riječ o medijskoj pismenosti (75%). Politika medijske pismenosti u Crnoj Gori je nedovoljno razvijena. Postojeće politike su na samom početku, a preduzete mjere su fragmentirane. Ne postoji sveobuhvatna politika medijskog opismenjavanja, ali postoje pokušaji sektorskog bavljenja ovim pitanjem. Reforma srednjeg obrazovanja iz 2009. godine uvela je medijsku pismenost kao opcioni jednogodišnji predmet u drugi i treći razred gimnazije. Nema dostupnih podataka o tome da se neko u koninuitetu i sistematično bavi pitanjem medijskog opismenjavanja djece i odraslih.

4. ZAKLJUČCI

Postojeći zakonski okvir u Crnoj Gori uglavnom obezbjeđuje bitne preduslove za razvoj medijskog pluralizma. Međutim, nadležne institucije, kao i glavni politički i društveni akteri, ne ulažu dovoljno napora u stvaranju klime poštovanja zakona i zaštite garantovanih sloboda. Autor zaključuje da je:

- Neophodno unaprijediti zakonodavstvo u području slobodnog pristupa informacijama kako bi bio eliminisan problem ćutanja administracije, koji u suštini znači ignorisanje pojedinih zahtjeva, što je najčešća i najočitija prepreka za ostvarivanje prava na slobodan pristup informacijama;
- Novinari trebaju da organizuju snažna profesionalna udruženja koje će im osigurati zaštitu i socijalnu sigurnost.

Pravila za pristup medijskom tržištu u Crnoj Gori su liberalna, sa ograničenjima koja su u skladu sa evropskim standardima, a medijsko vlasništvo je uglavnom transparentno. Postoji medijska koncentracija, a uticaj vlasnika na uređivačku nezavisnost i medijski sadržaj je snažno izražen. Autor smatra da je:

- Neophodno regulisati pitanje medijske koncentracije posebnim zakonom, kako bi bio zaštićen pluralizam mišljenja i pristupa;
- Potrebno stvoriti zakonske mehanizme koji će obezbijediti veću uređivačku nezavisnost i socijalnu zaštitu novinara u slučaju promjene vlasnika ili uređivačke orijentacije.

Postojeći zakonski okvir u Crnoj Gori ne prevenira politički uticaj na medije i njihove uređivačke politike. Sadašnji model finansiranja javnih medija ugrožava njihovu nezavisnost, dok neregulisanost državne pomoći medijima omogućava vladajućim krugovima da se miješaju u uređivačku nezavisnost komercijalnih medija.

- Budući da je postojeći model direktnog državnog financiranja u sebi nosi rizik povećanog političkog uplitanja na uređivačku politiku, neophodno je tražiti nove modele financiranja koji će osigurati bolju zaštitu nacionalnih i lokalnih medijskih javnih servisa od političkog uplitanja;
- Neophodno je donijeti poseban zakon koji reguliše pitanje finansijske ili druge podrške privatnim medijima od strane vlasti i javnim ustanovama.

Lokalne zajednice imaju odgovarajući pristup medijima, ali to nije slučaj sa manjinama, a posebno sa osobama sa invaliditetom i ženama. Medijska pismenost je na samom početku. Autor smatra da je:

- Neophodno razviti specifične stimulatивne mjere za medije koje će omogućiti osobama sa invaliditetom i ženama veće prisustvo u medijima;
- Medijska pismenost treba da postane sastavni dio programa formalne i neformalne obuke u osnovnim i srednjim školama. Država treba da finansijski podrži neformalne programe medijskog opismenjavanja mladih i odraslih osoba.

ANEKS 1. DRŽAVNI TIM

Ime	Prezime	Položaj	Institucija	
Dragoljub	Vuković	Vođa tima		X
Daniela	Brkić	Istraživač savjetnik		
Milica	Minić	Intervjuer		

ANEKS 2. GRUPA EKSPERATA

Ime	Prezime	Pozicija	Institucija
Vladan	Mićunović	Predstavnik novinarske/medijske organizacije	Institut za medije Crne Gore
Tea	Gorjanc Prelević	Istraživač u oblasti medijskog zakonodavstva	NVO Akcija za ljudska prava
Nikola	Marković	Predstavnik izdavača	Dnevne novine "Dan"
Marijana	Kadić Bojanić	Predstavnik komercijalnih emitera	TV Vijesti
Jadranka	Vojvodić	Predstavnik medijskog regulatora	Agencija za elektronske medije
Božena	Jelušić	Istraživač u oblasti socijalnih I kulturnih pitanja koja se tiču medija	
Ana	Vujošević Nenezić	Istraživač u oblasti socijalnih I političkih pitanja koja se tiču medija	Centar za građansko obrazovanje

<http://monitor.cmpf.eui.eu>

ISBN:978-92-9084-539-3
doi:10.2870/680410

